

ONTDEK HET EDE VAN HONDERD JAAR GELEDEN

Collectie Vereniging Oud Ede

Deze wandelpuzzeltocht wordt georganiseerd door de Vereniging Oud Ede voor de Klassendag. Tijdens de wandelpuzzeltocht worden jullie meegenomen naar het Ede van 100 jaar geleden.

Onderweg krijgen jullie informatie over verschillende gebouwen of voorwerpen die belangrijk zijn voor Ede. Ook kan je vragen beantwoorden. Soms moet je goed kijken, soms moet je raden. Het is de bedoeling dat je het juiste antwoord op het blad aankruist. Aan het einde kunnen jullie de antwoorden controleren.

Dit zijn de symbolen die tijdens de puzzeltocht worden gebruikt.

DIT GEBEURDE
ER IN 100 JAAR

WEETJE

VRAAG

ROUTE

Wist je dat een belangrijk gebouw of voorwerp ook wel een **MONUMENT** noemt? Je herkent een monument soms aan een schildje bij de voordeur.

RIJKSMONUMENT
gebouw of voorwerp
belangrijk voor Nederland

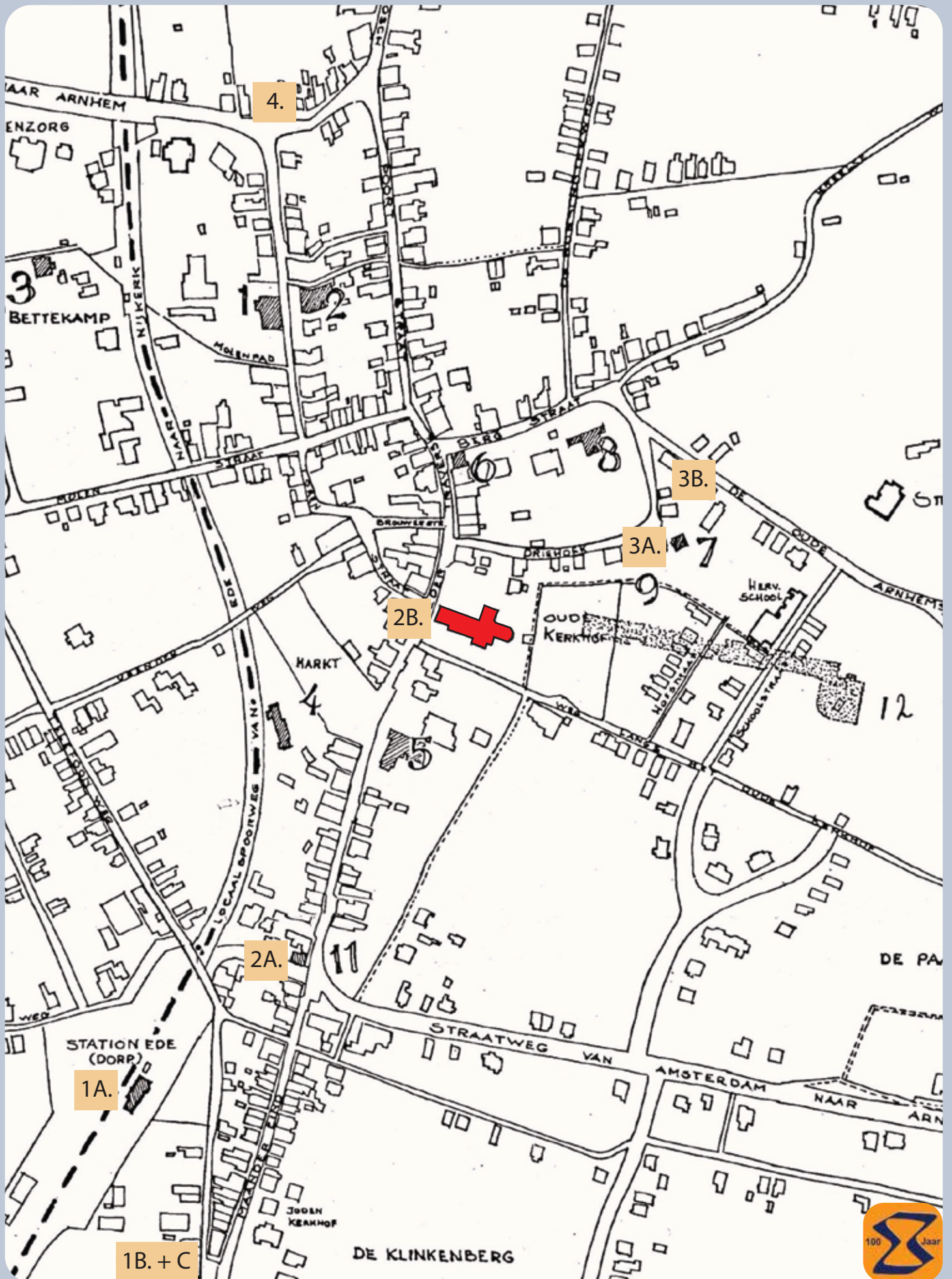
GEMEENTELIJK MONUMENT
gebouw of voorwerp
belangrijk voor een gemeente,
bijvoorbeeld Ede

Oud schildje rijksmonument

ROUTEKAART

1A. STATION EDE DORP | MUSEUMPLEIN 5

Collectie Vereniging Oud Ede

1902

In dit jaar werd station Ede dorp gebouwd door de Veluwe Stoomweg Maatschappij. Dit kostte 16.000 gulden. Op de begane grond waren een grote hal en drie wachtkamers voor de verschillende klassen - een eerste, tweede en derde klasse. Hierboven woonde de stationschef met zijn gezin. In de trein zaten vooral boeren met hun pluimvee en eieren. Daarnaast reisden ook scholieren en dames die in Barneveld gingen winkelen met deze trein.

Later

Het spoor tussen Barneveld en Nijkerk werd al in 1937 gesloten. Vanaf 1951 werd de naam van het station Ede Centrum. Doordat het werk aan het spoor anders werd en meer automatisch, was het stationsgebouw niet meer nodig. Tussen 1972 en 2016 is het gebouw gebruikt als museum. Het gebouw wordt nu gebruikt als winkel. De treinen rijden nu van Ede naar Amersfoort.

Wist je dat er in Lunteren een station staat dat precies op dit station lijkt?

VRAAG 1

Wat is de bijnaam van deze spoorverbinding?

- A. Kippenlijn B. Dameslijn C. Boerenlijn D. Veluwelijn

Loop langs de cafés schuin rechts door de Nieuwe Stationsstraat richting het Maandereind

1B. WILHELMINALANTAARN

Vereniging Oud Ede

Deze lantaarn kreeg Ede in 1923 van de bewoners van Ede, omdat koningin Wilhelmina toen 25 jaar koningin van Nederland was.

De lantaarn is een paar keer verplaatst, maar staat nu weer ongeveer op zijn eerste plaats. Vanaf 2002 is de gaslantaarn een rijksmonument, omdat het ontwerp bijzonder en zeldzaam is en omdat hij van waarde is als cadeau van de Edese inwoners voor het jubileum van koningin Wilhelmina. In 2012 is in de gaslantaarn een kunstwerk geplaatst.

100

VRAAG 2

Wat zie je in de lantaarn?

- A. Een rood konijn
- B. Een groene plant
- C. Een gouden boek
- D. Een bronzen jongetje

1C. WATERPOMP

Bij een waterpomp kon je vroeger water halen door de zwengel (hendel) heen en weer te bewegen. Zo kwam het grondwater naar boven. Dit werd bijvoorbeeld gebruikt om te drinken of om de was te doen. Niet iedereen mocht dit water gebruiken. Vaak kwamen mensen elkaar bij de pomp tegen en praatten met elkaar. Doordat waterleidingen werden aangelegd was de dorpspomp niet meer nodig. Iedereen heeft nu kranen in huis. Maar sinds 2021 staat hier weer een waterpomp, die lijkt op de oude. Je hoeft nu alleen geen water meer te pompen, maar je kunt op een knopje drukken.

2A. GROTESTRAAT 1

Collectie Vereniging Oud Ede

GEVELANKER

Dit gebouw is bedacht door architect Leendert van Zoelen. Het werd gebouwd in 1907. Beneden was de boekhandel van Pieter Sibbles. Hierboven woonde hij met zijn gezin. In 1924 werd hier een belangrijke vergadering gehouden. Een aantal belangrijke mannen uit Ede praatten toen over de geschiedenis en het erfgoed van Ede. Hierna werd de Vereniging 'Oud-Ede' opgericht. Deze vereniging zet zich in voor de geschiedenis van Ede. In het gebouw hebben meerdere winkels gezeten, bijvoorbeeld boekwinkel Bruna en Lucardi.

100

Wist je dat ERFGOED een moeilijk woord is voor alle oude dingen, bijvoorbeeld boeken, gebouwen, voorwerpen of verhalen die belangrijk zijn in de geschiedenis van een dorp, stad of land? We krijgen het van mensen die voor ons leefden.

VRAAG 3

In de muren van dit gebouw zitten (GEVEL)ANKERS. Waarvoor zijn deze ankers?

A. Ze versieren het gebouw	C. Ze zorgen voor licht in het gebouw
B. Ze zorgen voor stevigheid van het gebouw	D. Ze zorgen voor verse lucht in het gebouw

Loop verder over de Grotestraat en stop bij de Oude Kerk

Deze oude kerk wordt al in het jaar 1216 genoemd. Waarschijnlijk was dit toen een klein kerkje, dat steeds werd verbouwd tot een grotere en hogere kerk. Dit had ermee te maken dat mensen steeds slimmer werden en manieren ontdekten om groter en hoger te kunnen bouwen, met grotere ramen en meer licht. In 1421 ging de kerk helemaal kapot door oorlog. Op de oude funderingen - dit zijn zware stukken steen onder de grond waarop de muren staan - is een hele nieuwe kerk gebouwd. Hierna is de kerk nog een keer kapot gegaan door oorlog. In 1635 sloeg de bliksem in de toren. Hierdoor brandde de kerktoeren af en viel op het dak van de kerk. Hierna is de kerk weer opgebouwd. Achter de kerk was tot 1970 een kerkhof of begraafplaats.

In 1964 werd de hele kerk gerestaureerd, dit is een moeilijk woord voor repareren. Het is namelijk zo dat alle bouwmaterialen na jaren minder goed worden. Er moeten soms dus wat stenen of leien – het materiaal dat op het dak ligt – vervangen worden.

100

Wist je dat de klokken van de kerk tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn gestolen? Zoek het informatiebord en lees hierover meer.

VRAAG 4

Bekijk de routekaart uit 1924. Wat kwam er op de plek van de begraafplaats (kerkhof)?

A. HEMA	B. Het marktplaats
C. Het gemeentehuis	D. Stadscafé Oscar

3A. DRIEHOEK 32, BOERDERIJ

Collectie Vereniging Oud Ede

Wist je dat het zorgen voor monumenten – met een moeilijk woord monumentenzorg – in iedere tijd anders is? Vroeger waren er plannen om deze boerderij te verplaatsen, omdat deze in de weg stond bij het bouwen van nieuwe woningen. Nu zouden we dit niet meer doen, omdat we vinden dat een gebouw op een plek hoort.

Dit boerderijtje is in ongeveer 1730 gebouwd. Het is een van de oudste gebouwen in het centrum van Ede dat bewaard is gebleven. Vroeger was de boerderij van de familie Hendriksen. Aan de voorkant woonden zij; hier waren twee woonkamers en vier bedsteden. Aan de achterkant van de boerderij werkten zij in de stallen, waarin ook een koe stond.

In april 1937 werd het boerderijtje gekocht door de Vereniging Oud Ede. Deze gebruikte de boerderij om spullen op te slaan en voor tentoonstellingen. Voor 10 cent per persoon kon je dit museum bezoeken. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de meeste spullen ergens anders opgeslagen en werd in het gebouw tijdelijk gewoond. Na de oorlog werd de boerderij in heel slechte staat aangetroffen. Het gebouw werd steeds slechter, waardoor het museum in 1971 dicht ging. Het gebouw is nu een woonhuis.

100

VRAAG 5

Wat is een bedstede?

A. Een bed in een kast	B. Een badkamer
C. Een toilet of wc	D. Een kledingkast

Loop verder over de Driehoek naar nummer 38

Collectie Vereniging Oud Ede

Dit onbewoonbaar verklaarde arbeiderswoninkje is van 1962 tot 1973 gebruikt door de Vereniging Oud Ede als hulpgebouw. Hierin werden dingen opgeslagen en activiteiten georganiseerd. Op een avond kon je hier bijvoorbeeld naar een verzameling oude foto's kijken. In 1974 kwam er een pottenbakker in het boerderijtje wonen. Ook nu wordt het gebruikt als woonhuis.

100

Wist je dat dit gebouw geen monument is? Wanneer een gebouw geen monument is, mag er veel zomaar veranderd worden. Bij monumenten is dit anders, omdat deze gebouwen waarde hebben voor een stad of land.

VRAAG 6

ZOEK DE VERSCHILLEN

De foto boven is in 1972 genomen. Zie jij wat er allemaal veranderd is? Zoek minimaal 4 VERSCHILLEN en schrijf ze op.

1.....

3.....

2.....

4.....

Collectie Vereniging Oud Ede

Dit kruidenierswinkeltje werd in 1904 geopend door Lammert van de Bospoort. Binnen hoor en zie je hoe Lammert en zijn gezin hier woonden en werkten. Bijna alles wat je in het winkeltje kon kopen, kon je los kopen. Je kreeg dit in zakjes mee of je kon zelf iets meenemen om de gekochte dingen in te doen. In 2004 werd het winkeltje opnieuw geopend. Het is een gemeentelijk monument, omdat dit het laatste oude winkeltje in Ede is uit die tijd.

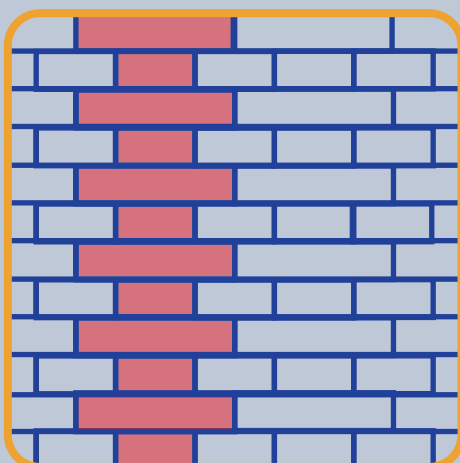
100

Wist je dat je stenen op verschillende manieren kunt metselen?
De manier waarop stenen gemetseld zijn heet metselverband.

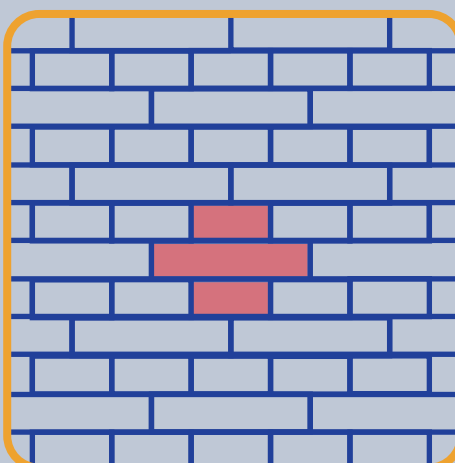

VRAAG 7 ?

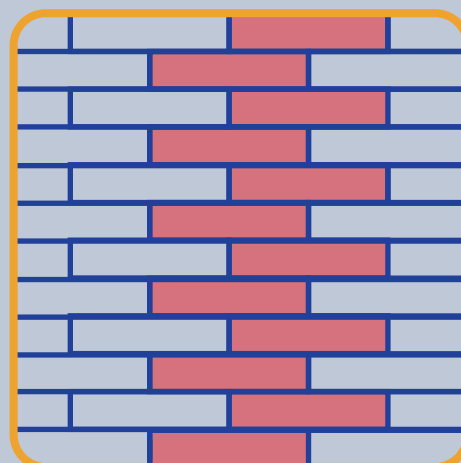
Welk metselverband heeft de voorkant (voorgevel) van het winkeltje van Lammert van de Bospoort?

A. STAAND VERBAND

B. KRUISVERBAND

C. HALFSTEENSVERBAND

OVER DE VERENIGING OUD EDE

Het is meer dan 100 jaar geleden dat de Vereniging Oud Ede is opgericht. In die tijd is er veel veranderd. Eerst mochten bijvoorbeeld alleen belangrijke mensen uit Ede lid worden van de vereniging.

Nu is iedereen welkom. Jij kunt dus ook lid worden!

In 100 jaar zijn veel voorwerpen verzameld, doordat de vereniging ze heeft gekocht of gekregen. Bijvoorbeeld een koperen ketel, een vuurlepel, een verrekijker van een oud burgemeester en een klontjestang. Al die dingen zijn nu opgeborgen in een (ondergrondse) opslagplaats, die wordt beheerd door de Stichting Historisch Museum Ede (HME). Kijk ook eens op www.oudede.nl.

Dit is Willem Frederik Jacob Fischer. Hij was notaris in Ede en richtte in 1924, samen met zes andere belangrijke mannen in Ede, de Vereniging 'Oud-Ede' op. Met als doel om alle belangrijke informatie over Ede te bewaren voor de toekomst. Het is fijn als oude dingen, bijvoorbeeld boeken of spullen, niet worden weggegooid voordat goed is bekeken of ze belangrijk zijn voor het verhaal van Ede. Notaris Fischer wist veel van oude gebouwen en de mensen die er woonden.

Wat wil jij bewaren? Teken een gebouw of ding dat jij belangrijk vindt voor Ede.

A large, empty rectangular box with a white background and a thick orange border, intended for a drawing or sketch.

ANTWOORDEN

VRAAG 1: A (KIPPENLIJN)

VRAAG 2: D (EEN BRONZEN JONGETJE)

VRAAG 3: B (gevelankers zorgen voor de stevigheid van een gebouw)

VRAAG 4: C (het gemeentehuis)

VRAAG 5: A (een bed in een kast)

VRAAG 6: bijvoorbeeld:

1. de gevelafwerking (eerst stucwerk, nu metselwerk);
2. de deur;
3. het raam (nu kleinere ruiten, geen luiken meer);
4. de schoorsteen is verdwenen;
5. nu zitten er dakramen in het dak;
6. het bordje Oud - Ede is verdwenen;
7. etc. bijvoorbeeld het zink op de muur.

VRAAG 7: B (kruisverband)

Wist je dat het pand waar nu HEMA in zit er vroeger zo uitzag?

Collectie H. Gerritsen, Gemeentearchief Ede